

Tamdjursägares syn på åtgärder avsedda att förebygga rovdjursangrepp

Ann Eklund, Viltskadecenter, Inst f ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet
Jens Frank, Viltskadecenter, Inst f ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet
Maria Johansson, Miljöpsykologi, Inst f arkitektur och byggd miljö, Lunds Universitet

Bakgrund: Varje år dödas upp emot 50 hundar, 500 får och 10 000 tals renar av stora rovdjur i Sverige. För att minska risken för rovdjursangrepp på tamdjur arbetar förvaltande myndigheter i Sverige med olika former av förebyggande åtgärder. Dessa åtgärder omfattar till exempel boskapsvaktande hundar, rovdjursavvisande stängsel, hägn och nattfällor, skrämsel, skydds jakt och skyddsvästar. Den studie som sammanfattas här syftade till att få en djupare förståelse för hur tamdjursägare ser på att använda sig av olika förebyggande åtgärder. Studien bygger på gruppintervjuer med olika tamdjursägare. Studien är också en del i ett större projekt som även omfattar en webbaserad enkät baserad på information från gruppintervjuerna. Enkäten har skickats till ett större antal tamdjursägare och personer i allmänheten. I den här rapporten återger vi resultaten från gruppintervjuerna och lyfter fram de aspekter som vi identifierat som återkommande under dessa intervjuer. Totalt deltog 64 personer indelade i tre grupper med fårägare, en grupp med fäbodbrukare, tre grupper med jägare med hund, tre grupper med aktiva renskötare, och en grupp med sällskapshundsägare.

Resultat: Intervjuerna visade på stora likheter mellan grupperna. Deltagarna beskrev de stora rovdjuren som ett relevant hot mot tamdjurens hälsa och välbefinnande. Vetskapen om rovdjursförekomst gav upphov till oro i alla grupper. Sällskapshundsägarna uttryckte i större utsträckning än de andra grupperna att de själva kunde hantera situationen genom att försöka förhindra att deras hundar kom i kontakt med stora rovdjur. Sällskapshundsägarna beskrev att de kunde hålla hundarna nära sig, göra ljud ifrån sig under promenader, och undvika att hundarna rörde sig fritt ute efter mörkrets inbrott. Eftersom den här gruppen uttryckte att de hittat sätt att hantera situationen så framstod inte mer avancerade åtgärder som nödvändiga för att förhindra angrepp på just sällskapshundar. I den fördjupade analysen av intervjumaterialet lades fokus på de övriga grupperna. Även dessa grupper beskrev att de försökte vidta någon åtgärd eller göra det de kunde för att skydda sina djur, men att det upplevdes som en utmaning. Detta relaterades bland annat till hur djuren lever och används: jakthundar, fäboddjur och renar rör sig fritt och ägaren/skötaren har av naturliga skäl inte samma kontroll över djuren. Även betesmarker för får kan vara svåra att övervaka när det är avstånd till gården.

Den oro som tamdjursägarna upplevde för sina djurs välmående beskrevs vara central i relation till de stora rovdjuren och användningen av skadeförebyggande åtgärder. En del av tamdjursägarna såg att det skulle vara möjligt att förflytta sig och sina djur till ett område där risken för möten mellan tamdjur och rovdjur var lägre, men för de flesta var detta inte en möjlighet. Om en flytt inte är möjlig kan skadeförebyggande åtgärder vara ett alternativ, men åtgärderna måste ses som relevanta att använda, vilket byggde på att de sågs om både effektiva och genomförbara. I intervjuerna påtalades i likhet med tidigare forskning att det saknas utvärderingar av åtgärdernas effekt. Åtgärder som ska skydda jakthundar har nästan aldrig utvärderats och det finns bara ett fåtal utvärderingar av åtgärder som ska skydda betande tamdjur. Bristen på utvärderingar gjorde det svårt för tamdjursägarna att basera sina val på vetenskaplig grund. I många fall tvingades de därför att själva resonera sig till hur effektiv de trodde en viss åtgärd är baserat på den kunskap de själva förvärvat om både tamdjurens och rovdjurens beteende. Tamdjursägarna beskrev det

också som nödvändigt att åtgärderna skulle vara genomförbara i vardagen. Huruvida åtgärder är genomförbara berodde i många fall på anpassningar i djurhållningen som de gjort till landskapet, de djur de hade valt, och de fysiska förutsättningarna i form av byggnader eller marker. De åtgärder som utvärderats vetenskapligt anses inte alltid vara genomförbara, till exempel kan det vara svårt att hålla boskapsvaktande hundar som vaktar får i ett mosaiklandskap med många små hagar, använda rovdjursavvisande stängsel till frigående fåboddjur, eller hålla renar i hägn.

Även de åtgärder som anses relevanta att använda kan medföra konsekvenser för tamdjuren och deras ägare. Viktiga konsekvenser som lyfts under intervjuerna är:

- **Ekonomi.** Kostnader för att inskaffa, genomföra, eller underhålla åtgärder.
- **Tid.** Arbetstid eller fritid (rekreation) läggs på att genomföra och underhålla åtgärder.
- **Djurens välmående riskeras.** T.ex. genom ökat parasittryck, sjukdomsspridning, skavsår mm.
- **Störningar.** Andra människor och vilda djur kan störas av åtgärderna.
- **Estetik.** Åtgärderna är inte alltid estetiskt tilltalande.

För att det ska vara rimligt att använda förebyggande åtgärder så måste det finnas möjlighet att hantera konsekvenserna som åtgärden medför. Antingen försöker man på egen hand att omfördela tid och pengar från andra aktiviteter, eller så låter man helt enkelt bli att använda åtgärden. Ibland kan man få hjälp av bekanta och av myndigheterna att hantera konsekvenserna. Myndigheterna har möjlighet att stödja användningen av åtgärder, framförallt ekonomiskt eller med arbetskraft. De kan också vara ett stöd genom att vara tillmötesgående gentemot tamdjursägarna, till exempel när det gäller att bistå med kunskap om rovdjurens förekomst eller genom att inte dröja med beslut. Om åtgärder ska kunna användas är det slutligen också av stor vikt att åtgärden följer lagstiftningen, anses etiskt försvarbar, är rättvis, och inte hotar det kulturarv som tamdjursägaren vill bidra till att bevara.

Slutsatser: Skadeförebyggande åtgärder kan bidra till att minska den oro som tamdjursägare upplever för sina djurs välmående i områden där stora rovdjur förekommer. Men åtgärder som anses irrelevanta, som orsakar konsekvenser som inte går att hantera, eller som inte följer upplevda normer, kan resultera i ökade konflikter kring rovdjursförvaltningen. Sådana förslag kan ses som nonchalanta och löjliga, och istället för att minska oron för rovdjursangrepp kan de leda till frustration. I så fall kommer åtgärderna inte att bidra till att underlätta tamdjurshållningen och inte heller bevarandet av stora rovdjur på lång sikt. Från ett naturvårdsperspektiv är ödmjukhet och en förmåga att vara lyhörd och förstå individuella djurägares erfarenheter, funderingar, och emotioner helt avgörande för att kunna samarbeta och hitta vägar att underlätta tamdjurshållningen i områden som berörs av stora rovdjur.

Finansiering: FORMAS 2013-817, Intressegruppers och allmänhetens uppfattning av förvaltningsåtgärder för stora rovdjur.

Studien ingår i följande vetenskapliga texter:

Eklund A. 2019. On the other side of the fence – multidisciplinary perspectives on intervention use to prevent large carnivore attacks on domestic animals in Sweden. Doktorsavhandling från Sveriges Lantbruksuniversitet 2019:63.

Eklund A., Flykt A., Frank J. & Johansson M. Animal Owners' Appraisal of Large Carnivore Presence and Use of Interventions to Prevent Carnivore Attacks on Domestic Animals in Sweden. Manuskript insänt till European Journal of Wildlife Research.